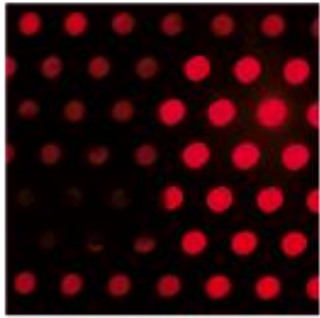

Tekijänoikeus ja opetus – opettajan kolme roolia

Valtakunnalliset virtuaaliopetuksen päivät 7.12.2016

Kirsi Salmela, Kopioisto ry

Opettajan kolme roolia

- **Opettaja** – oikeat käytänteet ja tekijänoikeuden peruskäsitteet
- **Tekijä** – oman opetusmateriaalin tekeminen
- **Käyttäjä** – teosten käyttö opetuksessa ja omassa materiaalissa

Tekijänoikeudet OPSin perusteissa

- **Osana kaikkia oppiaineita kaikilla luokka-asteilla peruskoulusta toiselle asteelle**
 - Vastuullinen tieto- ja viestintätekniikan käyttö
 - Tekijänoikeuksien tunteminen ja niiden kunnioittaminen
 - Monilukutaito, tiedonhakutaidot ja lähteen merkitseminen
 - Oikeat toimintatavat ja käytännöt omia tekstejä ja töitä tuottaessa

Mitä opettajan tarvitsee
tietää tekijänoikeuksista?

Mikä tekijänoikeus on?

- **Luovan työn suojaa**
- **Laissa annettu oikeus sille, joka on tehnyt teoksen**
 - Tekijänoikeuslaki luo pelisäännöt, miten tekijänoikeuden suojaamia teoksia voidaan hyödyntää
 - Tekijä päättää, miten ja missä hänen teostaan käytetään tai julkaistaan
- **Tekijänoikeus mahdollistaa, että luovan työn tekijät voivat saada palkkaa työstään**

- **Suoja syntyy, kun on luotu teos**
 - Ei edellytä rekisteröintiä tms.
 - Kirjallinen tai taiteellinen
- **© -merkki osoittaa tekijänoikeuden haltijan**
 - Ei kuitenkaan luo oikeutta
- **Suojaa saadakse teoksen ylitettävä teoskynnys**
 - **Itsenäinen ja omaperäinen** luovan työn tulos
 - Olisiko joku toinen päätenyt samaan lopputulokseen ryhtyessään samaan työhön?
 - Ei vaatimuksia laadun, materiaalin, tekotavan tms. suhteen

Mitä tekijänoikeus suojaa?

- **Tekijänoikeus suojaa teoksen ilmaisu- tai ilmenemismuotoa**
 - Muotoa, johon tekijä on työnsä tuottanut
- **Tekijänoikeus ei suojaa**
 - Ideaa, juonta, tietoa, periaatteita, menetelmiä jne.
 - Teoksia, jotka eivät ylitä teoskynnystä
 - Teoksia, joiden suoja-aika on umpeutunut
 - Lait, asetukset, viranomaispäätökset
 - Näitä saa käyttää vapaasti

- **Tekijä on se, joka on luonut teoksen**
 - Aina luonnollinen henkilö
 - Ei ikärajaa
 - Teoksella voi olla useampi tekijä
 - yhteisteos ja yhteenliitetty teos
- **Tekijä voi luovuttaa oikeutensa tai osan niistä**
 - *Oikeudenhaltija* on se, joka omistaa tai hallinnoi tekijänoikeuksia
 - Luonnollinen henkilö tai oikeushenkilö
- **Tekijänoikeus ≠ omistusoikeus**

Tekijänoikeuden sisältö

TALOUEDELLISET OIKEUDET

Kappaleen valmistaminen

- Painamalla
- Kopioimalla
- Tallentamalla

Yleisön saataville saattaminen

- Julkinen näyttäminen
- Julkinen esittäminen
- Teoskappaleen levittäminen (myyminen, lainaus, vuokraus)
- Yleisölle välittäminen (esim. jakaminen verkossa)

MORAALISET OIKEDET

Isyysoikeus

- Tekijä mainittava, kun teosta käytetään.

Respekti- eli kunnioittamisoikeus

- Teosta ei saa muuttaa tai saattaa yleisön saataville tekijän kirjallista tai taiteellista arvoa tai omalaatuisuutta loukkaavalla tavalla.

Tekijä saa päättää, miten hänen teostaan saa käyttää.

- **70 vuotta tekijän kuolinvuoden päättymisestä**
 - Teokset ja teosvalokuvat
- **Lähioikeudet:**
 - Kaikki tuotokset eivät saa tekijänoikeussuojaa, mutta voivat saada ns. lähioikeussuojaa
 - Suojan sisältö lähes sama, ero suoja-ajan pituudessa
 - Lähioikeuksien suoja-aika vaihtelee
 - Valokuvat 50 vuotta kuvan ottamisvuodesta
 - Äänitetallenteiden esiintyjät ja tuottajat 70 vuotta äänitteen julkaisuvuodesta
 - Luettelo- ja tietokantasuoja 15 vuotta

- **Samat tekijänoikeussäännöt** koskevat digitaalisia aineistoja ja verkossa
- Kuvan tai tekstin, esim. artikkelin tallentaminen/kopioiminen verkkosivuille, blogiin tai sosiaalisen median palveluihin on *kappaleen valmistamista ja yleisölle välittämistä*
 - Edellyttää oikeudenhaltijan lupaa
- **Pelkkä aineiston laittaminen verkkoon, ei tarkoita muille lupaa sen käyttöön**
 - Esim. vaikka teos olisi julkaistu oikeudenhaltijan luvalla yhdellä verkkosivulla, ei se oikeuta julkaisemaan sitä toisella verkkosivulla

- **Facebook, Instagram, Twitter, WatchApp jne.**
 - Palveluissa on omat käyttöehdot
 - Kuvien ja muiden teosten jakaminen palveluissa
 - Käyttäjällä tulee olla oikeudet jakaa kuva/teos palvelussa (kappaleen valmistaminen ja yleisölle välittäminen)
 - Huomaa myös, kun jaat omia kuvia tms. sosiaalisen median palveluissa, palvelut varaavat yleensä itselleen tietyt käyttöoikeudet sinun kuviisi
 - Muista myös yksityisyyden ja kunnian suoja

Opettaja tekijänä

- **Opettajan itse tekemä materiaali**
 - Teoskynnyksen ylittävä teos
 - Tekijänoikeus syntyy aina tekijälle eli opettajalle
 - Ei esim. oppilaitokselle, ellei siitä ole sovittu
 - Sopimusvapaus
 - Huomaa, jos käytät omassa materiaalissa muiden tekemiä teoksia, kuten kuvia, lehtiartikkeleita, sävellysteoksia jne., tarvitset siihen luvan
- **Yhdessä tehty materiaali**
 - Yhteisteos – tekijänoikeus syntyy yhdessä kaikille tekijöille
 - Yhteenliitetty teos – jokaisella tekijällä itsenäinen tekijänoikeus

Teosten käyttö opetuksessa

Teosten käyttö opetuksessa

- **Käyttöoikeus voi perustua**
 - Lakiin (rajoitussäännös, laillisen lähteen vaatimus)
 - Lupa tekijältä / oikeudenhaltijalta
 - Lupa tekijänoikeusjärjestöltä
- **Vapaasti voi käyttää**
 - Teoskynnys ei ylity
 - Suoja-aika umpeutunut
 - Idea, tietoa, juonta, periaatteita tms.
- **Linkittäminen**
 - Suora linkki, joka vie alkuperäiselle verkkosivulle, sallittua
 - Laillisesti verkossa oleva aineisto

Teoksen käyttö sallittua ilman lupaa

Julkaistun teoksen näyttäminen

- Läsnä oleva yleisö

Julkaistun teoksen esittäminen opetuksessa

- Läsnä oleva yleisö
- Ei koske näytelmä- tai elokuvateoksia (näiden esittämiseen tarvitaan lupa)

Siteeraaminen

- Julkistetusta teoksesta saa hyvän tavan mukaisesti ottaa lainauksia
- Tarkoituksen edellyttämässä laajuudessa
- Asiallinen yhteys teokseen

Teoksen käyttö tekijän luvalla

- **Oikeudenhaltijan nimenomainen lupa**
 - Lisenssi tai sopimus, erikseen hankittu lupa tekijältä
- **Käyttölupa tekijänoikeusjärjestöltä**
 - Kopioisto, Teosto, Gramex, Sanasto, Tuotos, Kuvasto
 - Oppilaitoksille on hankittu kopiointilupa ja TV-ohjelmien tallennus- ja esityslupa
 - Elokuvienv esittämislupa
- **Muu tekijän antama käyttölupa**
 - Esim. Creative Commons –lisenssi
 - Teoksen yhteydessä olevat kuvakkeet kertovat, millä ehdoilla tekijä on sallinut teoksen käytön

- Koota oppitunnille lisämateriaalia eri julkaisuista ja verkkoaineistosta
- Tallentaa ja jakaa materiaalia opetusryhmälleen suljettuun oppimisympäristöön/kurssialustalle
- Toteuttaa monimuotoista opetusta etänä ja verkossa
- Tehdä täydentäviä ja havainnollistavia merkintöjä sähköiseen kuva- ja tekstimateriaaliin
- Käyttää erilaisia materiaaleja käännös- ja muunnelmaharjoituksissa

OPPILAITOSTEN KOPIOINTILUPA

VALOKOPIOINTI

20 sivua

/ julkaisu / luku- tai koulutuskausi
ENINTÄÄN 50 % / JULKAISU

Nuotit:

10 sivua

/ julkaisu / luku- tai koulutuskausi

SKANNAUS

Peruskoulu:
5 sivua

/ julkaisu / luku- tai koulutuskausi
ENINTÄÄN 50 % / JULKAISU

**Lukio ja ammatilliset
oppilaitokset:**
15 sivua

/ julkaisu / kurssi tai opinto-
kokonaisuus
ENINTÄÄN 15 % / JULKAISU

Korkeakoulu:
20 sivua

/ julkaisu / kurssi tai opinto-
kokonaisuus
ENINTÄÄN 20 % / JULKAISU
**TAI yksi kokonainen tieteellinen
aikakauslehtiartikkeli**

TULOSTAMINEN

20 sivua

/ julkaisu tai verkkosivusto / luku-
tai koulutuskausi

**Kokonainen opettajan opas
omaan käyttöön**

DIGITAALINEN KOPIOINTI

Internetissä vapaasti saatavilla
olevat kuvat ja tekstit:

**20 sivua / sivusto / luku- tai
koulutuskausi**

EI KUITENKAAN

- musiikki, liikkuva kuva ja tietokoneohjelmat
- aineisto, jota koskee oma lisenssi tai käyttöehdot

KOPIOINTILUVAN ULKOPUOLELLA:

- työ-, harjoitus- ja vastauskirjat
- kotimaisia näytelmiä ei saa skannata eikä kopioida digitaalisesti

Creative commons -lisenssi

- **Tekijä on voinut sallia teoksensa käytön ns. CC-lisenssillä**
- **Ennen kuin käytät CC-lisenssoitua materiaalia, selvitä, millä ehdoilla tekijä on sallinut käytön**
- Lisenssimerkki ja tekijä on merkittävä omaan työhön sekä linkki alkuperäiseen teokseen, jos mahdollista
- Varmista, että aineisto luvallisesti verkossa
- Esimerkkejä:

CC BY	tekijän nimi mainittava
CC BY-ND	tekijän nimi mainittava, ei saa muunnella
CC BY-NC	tekijän nimi mainittava, vain ei-kaupallinen käyttö
CCo	vapaa käyttö, myös kaupallinen käyttö sallittua, tekijän mainitsemista ei edellytetä

Lisätietoja: www.creativecommons.fi

- **Tekijän lupa tarvitaan teoksen muunteluun**
 - Esim. käänнос, uudelleen sovitus, uusi taiteenlaji, kuvankäsittely
- **Muunnelmalle oma tekijänoikeus ja suoja-aika**
 - Muunnelman käyttöön lupa muunnelman tekijän lisäksi myös alkuperäisen teoksen tekijän lupa
- **Vapaa muuntelu**
 - Idea, juoni tai sisältö voidaan toteuttaa uudella, luovalla ja omaperäisellä tavalla
 - Jos saa aikaan uuden ja itsenäisen teoksen, saa tekijä itsenäisen tekijänoikeuden teokseensa
 - Uuden teoksen käyttöön ei tarvita alkuperäisen teoksen tekijän lupaa

Kun käytät toisten tekemiä teoksia

Moraalisia oikeuksia kunnioitettava

- Tekijän nimi ja lähde aina mainittava
- Teosta ei saa käyttää tekijää tai teosta loukkaavalla tavalla

UUSI HAUSKA TAPA OPPIA TEKIJÄNOIKEUKSIA

- **Työkalut opettajalle – Kopiraittilan koulu**
 - Maksuton materiaalia verkossa
 - www.kopiraittila.fi
- **Pelillisiä tehtäviä ja testejä, muistilistoja ja ohjeita**
- **Opittavat asiat luokka-asteelle sopivalla tasolla ja opetussuunnitelman tavoitteita vastaten**
 - Kaikkea ei tarvitse tietää vielä 7-vuotiaana
 - Omat materiaalit peruskouluun, lukioon, ammatilliseen opetukseen sekä opettajankoulutukseen
- **Opettajalle omaa materiaalia**

Tervetuloa Kopiraittilan kouluun!

KOPIOSTO
TEKIJÄNOIKEUSJÄRJESTÖ

www.kopiraittila.fi

Lisätietoa tekijänoikeuksista

- **Selkeät ja yksinkertaiset ohjeet verkossa:**
- **www.kopiraitti.fi**

- **www.kopiraittila.fi**

- **Kysy koulutusta oppilaitosluvista ja tekijänoikeuksista**
- **neuvonta@kopiosto.fi**

Kiitos!

kirsi.salmela@kopiosto.fi

Kuvat: Tarja Petrell